

“ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ” ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ Κ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ, ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Έξεφωνήθη από τον Αρχιεπίσκοπο Κωνσταντίνης Αρίσταρχο, στην Ημερίδα Αγώνος κατά του Άντισημιτισμού, του Υπουργείου Παιδείας του Ίσραήλ, στο Μουσείο Χωρών της Βίβλου, την 26η Ιανουαρίου 2004.

Αξιότιμε κ. ραβίνε,

Αξιότιμοι κ. ύπουργοί,

Κυρίες, κύριοι,

Ο άντισημιτισμός ως άντίθεση ή προκατάληψη ή μίσος ή καταδίωξη έναντίον του Ίουδαϊκού έθνους είναι πανάρχαιο φαινόμενο. Άπαντάται στους χρόνους της Παλαιάς Διαθήκης και της Καινής και τούς μετέπειτα μέχρι και σήμερα. Τά αίτια του φαινομένου τούτου είναι θρησκευτικά, φυλετικά και πολιτικο-οικονομικά. Τά άποτελέσματά του ήταν για τό Ίουδαϊκό γένος άλλοτε έπιζήμια κι άλλοτε καταστροφικά, όπως π.χ. ή καταστροφή του Ναού του Σολομώντος τό 70 μ.Χ. επί Τίτου, ή καταστροφή των Έβραϊκών Κοινοτήτων από τούς Σταυροφόρους κι ή έξόντωση των έξι εκατομμυρίων Έβραίων στη Γερμανία και τίς χώρες της Γερμανικής κατοχής κατά τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Σήμερα στο Συνέδριο αυτό, πού έχει ως θέμα του την καταπολέμηση του άντισημιτισμού, ζητείται σαφώς κι ό λόγος της Έκκλησίας. Ζητείται ή στάση της έναντι του άνησυχητικού τούτου φαινομένου. Μετά βεβαιότητας, νομίζω, μπορεί νά ειπωθεϊ ότι ό άντισημιτισμός καταδικάζεται κατηγορηματικά από την Έκκλησία. Η στάση της Έκκλησίας έναντι του Ίουδαϊσμού και των όπαδών του είναι εύμενής και συμπαθής. Η Έκκλησία ως κοινότητα, ως πνευματικό θεϊο και άνθρώπινο καθίδρυμα, άναγνωρίζει ότι έχει τά θεμέλιά της επί του Ίουδαϊσμού. Η Έκκλησία δέχεται όλα τά βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης ως θεόπνευστα κι ως άποκάλυψη του θεού στον άνθρωπο. Οί Πατριάρχες Άβραάμ, Ίσαάκ και Ίακώβ, οί δίκαιοι κι οί προφήτες του Ίσραήλ, είναι άγιοι της Έκκλησίας. Ο Ίσραήλ είναι ό περιούσιος λαός του θεού κεκλημένος για τό Μεσσία. Η Έκκλησία θεωρεϊ έαυτήν ως την άγριέλαιο, ή όποία ένεκεντρίσθη στην κατά φύσιν καλλιέλαιο του Ίουδαϊσμού. Δέχεται ότι δέ βαστάζει αυτή τή ρίζα, αλλά ότι ή ρίζα βαστάζει εκείνη (Ρωμ. 11, 18).

Ταυτόχρονα βεβαίως ή Έκκλησία δέχεται ως θεόπνευστα και τά βιβλία της Καινής Διαθήκης. Βλέπει τίς προφητεϊες της Παλαιάς Διαθήκης νά έκπληρώνονται στο πρόσωπο του Ίησοϋ του Ναζωραίου. Στο σημείο αυτό Ίουδαϊσμός και χριστιανισμός, συναγωγή και εκκλησία, διίστανται. Παρά τή διάσταση αυτή, ή Έκκλησία σε καμμία περίπτωση δε συμερίζεται την καταδίωξη Ίουδαίων ή άλλων ανθρώπων, πού δέν είναι έτοιμοι νά δεχθοϋν τό μήνυμα του Εύαγγελίου. Συμερίζεται τή στάση του άποστόλου Παύλου, όταν λέγει ότι: ἄνυχόμην ανάθεμα

είναι αυτός ἐγώ ἀπό τοῦ Χριστοῦ ὑπέρ τῶν ἀδελφῶν μου κατά σάρκα, οἵτινες εἰσιν Ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἰοθεσία καί ἡ δόξα καί αἱ διαθήκαι καί ἡ νομοθεσία καί ἡ λατρεία καί αἱ ἐπαγγελίαι, ὧν οἱ πατέρες καί ἐξ ὧν ὁ Χριστός τό κατά σάρκα” (Ρωμ., 9, 2-5).

Μέ αὐτή τήν πίστη ξεκίνησε ἡ Ἐκκλησία τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἀπό τά Ἱεροσόλυμα καί διεέγραψε ἀνά τόν κόσμο μία ἱστορική πορεία δύο χιλιάδων ἐτῶν. Στή διάρκεια τῆς πορείας αὐτῆς συνέβησαν καί λυπηρά γεγονότα: διεξήχθησαν ἀγῶνες μεταξύ ρευμάτων καί κλίσεων, πού παρεξέκλιναν ἀπό τήν ὁδό τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ παρέκκλιση αὐτή ἔδωσε τή δυνατότητα νά ἀναπτυχθοῦν ἐρμηνευτικές κι ἀπολογητικές, πού δικαίωσαν ἀλλαγές, οἱ ὁποῖες οὐδέποτε ἔλαβαν τήν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας. Ἀνάμεσα σ’ αὐτές δημιουργήθηκε αὐτονόητα μία τέτοια σχέση μέ τόν Ἰουδαϊσμό, ἕνας ἀντισημιτισμός, πού δέν εἶχε τή θέση του στίς πηγές. Ὑπῆρξαν μεμονωμένα θρησκευτικά πρόσωπα, ὁμάδες καί κύκλοι, πού παρεξέκλιναν σέ πολεμική, βία καί καταδίωξη ἐν ἀντιθέσει πρός τό πνεῦμα τῆς ἀνεκτικότητας τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς ἀναγνωρίσεως στούς Ἰουδαίους τῆς ἐθνικῆς ἢ θρησκευτικῆς τους ταυτότητας. Οἱ παρεκκλίσεις αὐτές δέ βρῆκαν δικαίωση ἀπό τήν Ἐκκλησία ὡς συλλογικό σῶμα. Οἱ περιπτώσεις ὑποτονικῆς ἀντιδράσεως στίς ἐκδηλώσεις ἀντισημιτισμοῦ ἀφοροῦν ἐπομένως τή Δυτική Ἐκκλησία τοῦ παρελθόντος καί ὄχι τήν Ὀρθόδοξη Ἀνατολική. Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εὐτυχῶς δέν ἔχει νά παρουσιάσει συμπτώματα ἀντισημιτισμοῦ ἄξια μνείας. Ἀπεναντίας ἡ Ἑλληνική Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καί τό Ἑλληνικό Ἔθνος ἔνιωσαν ὡς ἀνθρώπινο καί χριστιανικό χρέος τους τή διάσωση ὅσο τό δυνατό περισσοτέρων Ἑβραίων κατά τούς χρόνους τῆς Γερμανικῆς Κατοχῆς στήν Ἑλλάδα. Ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Δαμασκηνός συνεκάλεσε τούς ἀντιπροσώπους τῶν Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων, τῶν Ἐπιστημονικῶν καί Ἐπαγγελματικῶν Ὄργανώσεων καί ἀπηύθυναν ἀπό κοινοῦ ἔντονο ὑπόμνημα πρός τόν πληρεξούσιο τοῦ Ράιχ, τό ὁποῖο κατέληγε ὡς ἐξῆς: ᾧ ἐν ὀνόματι τῶν ἀκραιφνῶν ἐκείνων ἰδεῶν, τάς ὁποίας τό Ἑλληνικόν Πνεῦμα καί ἡ ὑψηλή καλλιέργεια τῆς πατρίδος σας ἀνύψωσαν εἰς συνθήματα πανανθρωπίνου ἀκτινοβολίας καί ἀσυζητήτου ἐπιβολῆς, ἐξαιτούμεθα, ὅπως ἡ ὑφ’ ἡμῶν ζητούμενη χάριν τῶν Ἰσραηλιτῶν συνυπηκόων μας ἀναστολή τῆς διώξεως των πραγματοποιηθῆ τάχιστα.” Ἄξιο μνήμης ἐπίσης εἶναι ὅτι ὁ τότε Διευθυντής Ἀστυνομίας Πόλεων τῆς Ἑλλάδας, Ἄγγελος Ἐβερτ, πατέρας τοῦ σημερινοῦ πολιτικοῦ, κ. Μιλτιάδη Ἐβερτ, ἐξέδιδε γιά τούς Ἑλληνοεβραίους ἐλληνικές ταυτότητες μέ χριστιανικά ὀνόματα, προκειμένου νά ἀποτρέψει τήν ἀποπομπή τους στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως κι ὅτι ὁ Ἑλληνοεβραῖος Μαρδοχαῖος Φριζῆς, συνταγματάρχης τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ἔπεσε ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατά τῶν Ἰταλῶν καί τιμᾶται ἀπό τήν Ἑλλάδα ὡς ἥρωας.

Παρόμοιες στάσεις ἐπεκράτησαν κατά τή διάρκεια τοῦ ὀλοκαυτώματος καί στή Βουλγαρία, ἡ Ἐκκλησία τῆς ὁποίας ἐξέδωσε συνοδική ἀπόφαση, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας διασώθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι πολῖτες της ἀπό τήν ἐξόντωση. Στή Σερβία, πού κι ἐκείνη δέχτηκε ὅμοια καταστροφή, ἔγιναν προσπάθειες ἀνωτάτου ἐπιπέδου γιά τή διάσωση τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, πού ἔγινε δεκτό ὡς ἰσότιμο μέ τό Σερβικό πληθυσμό. Ὅσον ἀφορᾷ τή Ρωσία, οἱ σχέσεις τῆς ὁποίας μέ τό Ἰουδαϊκό ἔθνος εἶναι τόσο ἀμφιλεγόμενες, κατά τή διάρκεια καί τήν ἐπαύριο τῶν ἀγριοτήτων τοῦ Κισίνιεβ, ἀπευθύνθηκε στό ἔθνος του ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Κιέβου μέ λόγους ἀποφασιστικούς, πού καταδικάζουν τίς πράξεις αὐτές κι ἐξεφώνησε λόγο ἄνευ προηγούμενου ὑπέρ τῶν Ἰουδαίων. Μέ αὐτό τόν τρόπο ἐξέφρασε ὁ ἀνώτατος ἐκκλησιαστικός ἄρχοντας τῆς Οὐκρανίας ἐπίσημα τή στάση τῆς Ἐκκλησίας χωρίς

έπιφυλάξεις ή περιστροφές.

Ής εύχηθοῦμε τό πνεῦμα αὐτό τῆς συμπαραστάσεως, τῆς ἀλληλεγγύης καί τῆς συνεργασίας, πού ἀποπνέουν τά παραπάνω παραδείγματα, νά καθορίζει καί στό ἔξης τίς σχέσεις Ἰουδαϊσμοῦ καί Χριστιανισμοῦ γιά ἀμοιβαία ὑποστήριξη, πρόοδο κι ἐπιτυχία καί προσφορά στό κοινωνικό σύνολο.

Μετά τό τέλος τῆς διαλέξεως, ἐρώτηση:

Σεβασμιώτατε Ἀρχιεπ. Κωνσταντίνης κ. Ἀρίσταρχε,

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει μεγάλη δύναμη.

Ἐχει πολλούς πιστούς, θρησκευτικό λόγο κι ἠθικές ἀξίες. Ἐάν θέλει, μπορεῖ νά προωθήσει θέματα καί νά κατευθύνει μεγάλες δημόσιες διαδικασίες. Κατά τό παρελθόν γνώριζε ἡ Ἐκκλησία νά παραμένει οὐδέτερη καί νά μή λαμβάνει θέση γιά φλέγοντα θέματα, πού ἀπασχολοῦσαν τήν ἀνθρωπότητα.

Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν περίοδο τοῦ ὀλοκαυτώματος, ιδιαίτερα ὅπως προκύπτει ἀπό πολλές ἔρευνες τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἦταν πολύ προβληματικός, ὅσον ἀφορᾷ τούς Ἰουδαίους κι ἂν ἀκόμη χρησιμοποιήσουμε τήν πιό ἥπια γλώσσα.

Σεβασμ. Ἀρχιεπίσκοπε, Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἑλληνορθόδοξης Ἐκκλησίας στό Ἰσραήλ,

Σέ ποιά ἔκταση σήμερα ἡ Ἐκκλησία, τό Βατικανό κι ἄλλοι θρησκευτικοί παράγοντες δεσμεύονται σ' ἓνα ἀγώνα φανερό, δημόσιο, τηλεοπτικό καί θρησκευτικό ἐναντίον τοῦ ἀντισημιτισμοῦ σ' ὅλες του τίς ἐκφάνσεις;

Μήπως καί σήμερα πάλι ἡ Ἐκκλησία προτιμᾷ νά ἔχει ἥσσιον ἀντίδραση, νά οὐδετεροποιεῖται ἢ νά ἔχει παθητική στάση;

Ἀπάντηση:

Οἱ περίοδοι τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας παραλάσσουν μεταξύ τους ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις τῶν καιρῶν. Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι καί τό 312 βρισκόταν ἡ ἴδια ὑπό διωγμό. Γεννήθηκε ὡς μία διωκόμενη κοινότητα. Δέν μπόρεσε νά προστατέψει τόν ἴδιο τόν ἑαυτό της. Σ' αὐτή τήν περίοδο ἀπέκτησε ἑκατομμύρια μάρτυρες. Μέ τό διωγμό ἡ Ἐκκλησία ἔγινε ὁμοιοπαθής μέ τό διωκόμενο Ἰσραήλ καί τοῦ συμπαραστάθηκε στό μέτρο τῶν δυνάμεών της. Ἡ Ἐκκλησία ἔβλεπε στήν ἀρχή τόν ἑαυτό της ὡς μέρος τοῦ Ἰσραήλ. Οἱ διαχωριστικοί προσδιορισμοί εἶναι μεταγενέστεροι. Τό στοιχεῖο αὐτό τοῦ διωγμοῦ ἀνήκει στό ἦθος τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι τό ἦθος τῶν προφητῶν. Ὁ Μωϋσῆς ἀρνήθηκε νά ὀνομάζεται υἱός θυγατρὸς Φαραώ καί προτίμησε νά συγκακουχεῖται μέ τό λαό τοῦ θεοῦ (Ἐβρ. 11, 24). Ἡ Ἐκκλησία δέν προκαλεῖ τό διωγμό, τό δέχεται ὅμως, ὅταν ὁ θεός τόν ἐπιτρέπει νά ἔλθει. Ἡ Ἀνατολική Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία βρέθηκε ὑπό διωγμό ὀρισμένες φορές ἀκόμη καί στό πλαίσιο τοῦ χριστιανικοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Προτίμησε ὅμως νά διώκεται κι ὄχι νά διώκει. Γι' αὐτό κι ἡ

ίεραποστολή τής Έκκλησίας αυτής είναι άνεκτική και πολιτισμένη.

Τό πρόβλημα άρχίζει, όταν μέ τό σχίσμα τής Έκκλησίας, μία όρισμένη Έκκλησία, ή Δυτική, άπελευθερώνει τόν έαυτό της από τήν καταδίωξη, χειραφετείται από τό κράτος, άποκτᾶ ή ίδια κοσμική δύναμη και θεωρεί τόν έαυτό της ως νικητή. Μέ τή νοοτροπία του νικητού ή Δυτική Έκκλησία δέν μόρεσε όρισμένες φορές στό παρελθόν νά άποφύγει νά καταδιώξει άνθρώπους, πού άντιστέκονταν στή θέλησή της, ανάμεσα στους όποιους και Ίουδαίους. Στο έρώτημα, άν ή Έκκλησία σήμερα είναι διατεθειμένη νά αναλάβει έπίσημα φανερό άγώνα έναντίον του άντισημιτισμοῦ, μπορῶ νά άπαντήσω θετικά, όσον άφορᾶ τήν Όρθόδοξη Έκκλησία, στήν όποία άνήκω και στήν ιστορία τής όποιας, όπως άνέφερα στήν ανακοίνωσή μου, δέν ύπήρξαν κρούσματα άντισημιτισμοῦ ᾗξια μνείας, αλλά άπεναντίας έκδηλώσεις συμπαραστάσεως και άλληλεγγύης προς τους Ίουδαίους. Όσον άφορᾶ τό Βατικανό, στό όποιο δέν άνήκω, νομίζω ότι ό άγώνας του έναντίον του άντισημιτισμοῦ θά είναι πιο φανερός και πιο άποτελεσματικός, όσο περισσότερο άποβάλλει από τό πνεῦμα τής δυνάμεως του νικητού και έπιστρέφει στό πνεῦμα τής άποδοχής του διωγμοῦ τής πρώτης Έκκλησίας.